

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΠΡΥΤΑΝΕΙΑ
ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Ν. ΠΕΛΕΓΡΙΝΗ
2010–2014

ΤΟΜΟΣ 36^{ος}

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ
2012–2013

ΑΘΗΝΑ 2016

Στον παρόντα τόμο (36^ο) μνημονεύονται οι αναγορεύσεις και οι εκδηλώσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2010–2014.

Στις περιπτώσεις που δεν κατατέθηκαν τα κείμενα των βασικών ομιλιών, παρατίθεται μόνο το πρόγραμμα της κάθε εκδήλωσης.

Επίσης δεν συμπεριλαμβάνονται χαιρετισμοί και προσφωνήσεις, καθώς και οι ομιλίες, που δεν κατέστη δυνατή η εκτύπωσή τους, λόγω τεχνικών περιορισμών (οπτικοακουστικό υλικό κλπ.).

Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ
ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΥΦΗΓΗΤΗ
ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΛΑΜΠΡΑΚΗ

Την 9^η Νοεμβρίου 2012, ημέρα Παρασκευή και ώρα 19.00, στη Μεγάλη Αίθουσα Τελετών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, πραγματοποιήθηκε εκδήλωση προς τιμήν του αείμνηστου Υφηγητή της Ιατρικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών **Γρηγόριου Λαμπράκη**, για τη συμβολή του στην πρόοδο της Ενδοκρινολογίας στην Ελλάδα, από την μονάδα Ενδοκρινολογίας Σακχαρώδη Διαβήτη και Μεταβολισμού (Β΄ Μαιευτική και Γυναικολογική Κλινική) του Αρεταιείου Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου σε συνεργασία με την Ελληνική Ενδοκρινολογική Εταιρεία-Πανελλήνια Ένωση Ενδοκρινολόγων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

- * Προσφώνηση από τον Πρύτανη του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Καθηγητή κύριο Θεοδόσιο Ν. Πελεgrίνη.
- * Χαιρετισμός από τον τέως Αντιπρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών, Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής κύριο Γεώργιο Κρεατσά.
- * Παρουσίαση της ζωής και του έργου του Γρηγόρη Λαμπράκη από:
  - τον Καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, κύριο Ηλία Νικολακόπουλο.
  - τον σκηνοθέτη κύριο Στέλιο Χαραλαμπόπουλο.
- * Παρουσίαση του συγγράμματος «Γενική και Κλινική Ενδοκρινολογία» του Γρηγόρη Λαμπράκη από τον Αναπληρωτή Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής, κύριο Γεώργιο Μαστοράκο.
- * Ακολούθησε μουσικό πρόγραμμα με την Αφροδίτη Μάνου. Στο πιάνο ο Αχιλλέας Γουάστωρ.

ΗΛΙΑ ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

ΣΤΕΛΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

Σκηνοθέτη

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΤΙΜΩΜΕΝΟΥ

Η ζωή του Γρηγόρη Λαμπράκη ήταν πλούσια σε γεγονότα, προσπάθειες, αγώνες, αντάξια ενός ανθρώπου που αγαπούσε τον άνθρωπο και τη δημιουργία. Η κορύφωσή της με τον τραγικό για την ιστορία της νεότερης Ελλάδας θάνατό του σκίασε, αθέλητα, το πυκνό περιεχόμενό της. Για αυτό προσπαθήσαμε να την παρουσιάσουμε δανειζόμενοι πληροφορίες και υλικό από την ταινία που παρουσίασε πρόσφατα ο συνυπογράφων αυτό το κείμενο σκηνοθέτης Στέλιος Χαραλαμπόπουλος, με τίτλο “Μαραθώνιος μιας ημιτελούς άνοιξης: Γρηγόρης Λαμπράκης” με θέμα τη ζωή του Γρηγόρη Λαμπράκη.

Ο Γρηγόρης Λαμπράκης γεννήθηκε στις 3 Απριλίου του 1912 στην Κερασίτσα του Νομού Αρκαδίας. Ήταν το 14ο από 18 παιδιά μιας σχετικά εύπορης αγροτικής οικογένειας. Τέλειωσε το δημοτικό στην Κερασίτσα, το σχολαρχείο στην Τεγέα και το γυμνάσιο στην Τρίπολη. Το 1931 φοιτά στην Εμπορική και Λογιστική Σχολή Παναγιωτόπουλου στον Πειραιά. Είναι 20 χρονών. Επιστρέφει στην Κερασίτσα. Ο πατέρας του τον θέλει να μείνει κοντά του, γιατί εκείνη την εποχή τυχαίνει όλα τα αγόρια του να λείπουν μακριά, οπότε του λέει “Είναι κρίμας αυτό το βιός να το χαίρονται οι σώγαμπροι και να μη μείνει κάποιος εδώ”. Αλλά ο ίδιος δε μπορεί, κάτι τον τρώει, θέλει να ανοίξει τα φτερά του για παραπέρα. Και θυμάται, όπως έχει γράψει κάποια στιγμή στα ημερολόγιά του, ένα πρωινό που κάθεται έξω από μια πόρτα και τον βλέπει ο πατέρας του λυπημένο, τον πλησιάζει και του λέει “Αγόρι μου, λυπάμαι να σε βάλω στις λάσπες”. “Αυτό-λέει ο Λαμπράκης-μου έδωσε το έναυσμα να διεκδικήσω, να σπουδάσω και εγώ”, ήθελε να σπουδάσει Ιατρική, όπως ο αδελφός του ο Θόδωρος. Και πράγματι, δέχτηκε ο αδελφός του ο Θόδωρος να τον βοηθήσει, να καλύψει οικονομικά τα έξοδα για να σπουδάσει. Όταν έφευγε, σημειώνει πάλι ο Λαμπράκης, του είπε ο πατέρας του “Κοίταξε να τα καταφέρεις, γιατί τόσο καιρό εκεί πέρα θα ξεμάθεις και θα γίνεις μετά ντεληκατσιώνης για το αλέτρι και αλίμονό σου”.

Το Σεπτέμβριο του '33 εισήχθη στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από όπου αποφοίτησε το 1939, και κατόπιν ειδικεύτηκε στη Μαιευτική-Γυναικολογία. Ο Λαμπράκης έκανε την ειδίκευσή του στο Μαιευτήριο “Μαρίκα Ηλιάδη”. Εκείνο το διάστημα μοιραζόταν με ένα συμφοιτητή του ένα μικρό σπιτάκι στην οδό Λοβέρδου κοντά στις φυλακές Αβέρωφ. Το 1943 ολοκλήρωσε την ειδικότητά του και ταυτόχρονα στο ίδιο διάστημα δούλευε και στην κλινική “Λευκός Σταυρός” που διατηρούσε ο αδελφός του Θόδωρος στον Πειραιά, στην

ακτή Μουτσοπούλου. Το 1949 θα υποστηρίξει την υφηγεσία του και το 1950 θα ανοίξει τη δική του κλινική, Πατησίων 50.

Παράλληλα με τις σπουδές του ασχολήθηκε με τον αθλητισμό, στον οποίο από παιδί είχε δείξει ενδιαφέρον. Πήρε μέρος σε πολλές αθλητικές οργανώσεις ως μέλος του Πειραϊκού Συνδέσμου και σημείωσε εξαιρετικές επιδόσεις. Η πρώτη του διάκριση ήταν το 1931 στο Πανελλήνιο πρωτάθλημα, που κατέκτησε την πρώτη θέση στο τριπλούν. Στη συνέχεια συμμετείχε σε Πανελλήνιους και Βαλκανικούς αγώνες. Το 1935, στους Βαλκανικούς της Κωνσταντινούπολης, θα πάρει 2 χρυσά μετάλλια στο άλμα εις μήκος και το τριπλούν και από τότε, όπως λέει, θα αποκτήσει και ένα πολύ καλό φίλο, τον Τούρκο τριπλούνιστα Orhan Defik. “Είπαμε-λέει-μαζί, ότι οι πατεράδες μας σκοτωνόντουσαν, εμείς όμως θα είμαστε αιώνια φίλοι”. Και στην εβδομαδιαία εφημερίδα “Αρκαδικός Τύπος”, που βγαίνει στην Τρίπολη, θα δημοσιεύσει τις εντυπώσεις του από τους Βαλκανικούς της Κωνσταντινούπολης, και επίσης θα κάνει μία αναφορά στη σημασία των αγώνων για την ειρηνιστική, όπως λέει, λειτουργία στα Βαλκάνια. Συμμετέχει και στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου το 1936. Αγωνίστηκε στο τριπλούν, στο μήκος, στο δρόμο των 100 και των 200 μέτρων. Εκεί γνώρισε τον Jesse Owens και γίνανε και φίλοι. Ο Jesse Owens είχε πάρει 4 χρυσά μετάλλια στους Ολυμπιακούς του Βερολίνου και ανάγκασε τον Χίτλερ, που μίλαγε περί ανωτερότητας της αρείας φυλής, να στρέψει την πλάτη και να μη χαιρετήσει, να μη συγχαρεί τον Owens όπως έπρεπε να κάνει τέσσερις φορές. Στους Ολυμπιακούς του Βερολίνου, ο Λαμπράκης κατέλαβε την 11η θέση στο μήκος. Μέσα στις μεγάλες διακρίσεις του είναι ότι σε μια χρονιά, το 1937 στο Βουκουρέστι, θα πάρει 2 χρυσά μετάλλια και θα πάρει μέρος στους παγκόσμιους φοιτητικούς αγώνες στο Παρίσι όπου θα έρθει τέταρτος στο μήκος. Συνολικά κατέκτησε 12 χρυσά μετάλλια σε Βαλκανικούς αγώνες και αναδείχθηκε 10 φορές πανελληνιονίκης. Το 1938 σημείωσε πανελλήνιο ρεκόρ, το οποίο καταρρίφθηκε μόνο μετά από 21 χρόνια.

Πολλοί άνθρωποι έχουν δηλώσει ότι έβλεπε την Ιατρική σαν κοινωνικό λειτουργήμα. Δεχόταν ασθενείς δωρεάν, δεν έπαιρνε λεφτά, ιδίως σε όποιον ερχόταν από την Αρκαδία ή ήταν αθλητής. Μάλιστα, έξω από το ιατρείο του είχε και μια ταμπελίτσα κολλημένη που έλεγε ότι “ο γιατρός δέχεται εκάστην Τετάρτη 5 έως 7 τους απόρους δωρεάν”. Αυτή η σημασία που έδινε στον κοινωνικό ρόλο της Ιατρικής τον οδήγησε στην περίοδο της Κατοχής να συμβάλει στην ίδρυση της Ένωσης Ελλήνων Αθλητών, ουσιαστικά μία οργάνωση του ΕΑΜ στο χώρο του αθλητισμού, με πρόεδρο το Ρένο Φραγκούδη και αντιπρόεδρο το Λαμπράκη, όπου οργάνωναν συσσίτια για τους αθλητές, και επίσης τους εξέταζε και παρείχε ό,τι υποστήριξη ιατρική μπορούσε να προσφερθεί μέσα στην περίοδο της κατοχής.

Σε ό,τι αφορά την είσοδο του Γρηγόρη Λαμπράκη στην πολιτική, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '50, ο Γρηγόρης Λαμπράκης αποκτά μία παράλληλη πολιτική δραστηριότητα. Η πολιτική του δραστηριότητα στην αρχή είναι μάλλον σε χαμηλούς τόνους. Έχουμε εντοπίσει παραδείγματα χάριν μία συνάντηση με

τον Αντώνη Μπριλάκη στην κλινική του, και επομένως μία σύνδεση με την ΕΔΑ, η οποία όμως παραμένει σχετικώς άγνωστη. Την περίοδο εκείνη, το βασικό ρόλο στην πολιτική τον αναλαμβάνει ο μεγάλος του αδελφός ο Θόδωρος. Ο Θόδωρος Λαμπράκης έχει ανέβει στο βουνό στη διάρκεια της Κατοχής και συμμετέχει στο ιατρικό team του ΕΛΑΣ έχοντας χειουργήσει πάρα πολλούς ανθρώπους. Δεν πολιτεύεται αμέσως μετά. Πολιτεύεται για πρώτη φορά το 1956, στο πλαίσιο τότε της Δημοκρατικής Ένωσης, ενός ευρύτατου συνασπισμού που περιλάμβανε και την ΕΔΑ. Όμως ο Θόδωρος Λαμπράκης πολιτεύεται με την ΕΠΕΚ, δηλαδή ό,τι είχε απομείνει από την ΕΠΕΚ μετά το θάνατο του Νικόλαου Πλαστήρα, και εκλέγεται πανηγυρικά βουλευτής Πειραιά και μάλιστα χωρίς την υποστήριξη άλλου κόμματος (ούτε της ΕΔΑ παραδείγματος χάριν, όπως είχε συμβεί με άλλους), αλλά μόνο χάρη στην προσωπικότητά του.

Ένα χρόνο μετά την εκλογή του στη Βουλή, ο Θόδωρος Λαμπράκης πεθαίνει από κακοήθες νόσημα, και ενώ θα μπορούσε κανείς να περιμένει ότι ο ήδη πολιτικοποιημένος Γρηγόρης Λαμπράκης θα προσπαθούσε να διαδεχτεί τον αδελφό του, αντιθέτως εκείνος αποφεύγει ακόμη να κάνει την οποιαδήποτε προεκλογική κίνηση στον Πειραιά και κατεβαίνει στην Αρκαδία για να υποστηρίξει τον εκεί υποψήφιο βουλευτή της ΕΔΑ. Αυτό μάλιστα το γεγονός, ότι ένας υφηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών υποστήριξε ένα υποψήφιο βουλευτή της ΕΔΑ και μάλιστα στην επαρχία, προκάλεσε και αρνητικά σχόλια στο δεξιό τύπο.

Η ώρα της εμπλοκής του στην πολιτική θα έρθει με τις εκλογές του 1961, όπου αποδέχεται την πρόταση να είναι υποψήφιος συνεργαζόμενος με την ΕΔΑ στον Πειραιά, στην Α΄ Πειραιά πλέον, γιατί έχει χωριστεί η περιφέρεια του Πειραιά.

Χωρίς καμία ιδιαίτερη υποστήριξη από την ΕΔΑ και παρόλο που είχε να αντιμετωπίσει αρκετούς πρώην βουλευτές στο ίδιο ψηφοδέλτιο οι οποίοι είχαν εκλεγεί το '58 ως συνεργαζόμενοι με την ΕΔΑ, ο Γρηγόρης Λαμπράκης κατορθώνει να έρθει δεύτερος σε αριθμό ψήφων-πρώτος ήταν φυσικά ο καθεαυτό υποψήφιος της ΕΔΑ, ο Αντώνης Μπριλάκης-και έτσι εισέρχεται στη Βουλή με τις εκλογές της 29ης Οκτωβρίου 1961. Βουλευτής θα παραμείνει δυστυχώς μόνο 18 μήνες μέχρι τη δολοφονία του στις 22 Μαΐου του 1963.

Στη διάρκεια της προεκλογικής αλλά και της εκλογικής του δράσης, ο Γρηγόρης Λαμπράκης ασχολείται κυρίως με δύο βασικούς τομείς. Ο ένας ήταν τα θέματα εκδημοκρατισμού και η συμπαράσταση σε οικογένειες πολιτικών κρατουμένων και ο δεύτερος ήταν το κίνημα της ειρήνης.

Με το που βγαίνει βουλευτής, δραστηριοποιείται στο κίνημα ειρήνης και επίσης δείχνει ενδιαφέρον για τους πολιτικούς κρατούμενους. Το 1962, στο συνέδριο της Ελληνικής Επιτροπής για τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη εκλέγεται αντιπρόεδρος και θα πάρει μέρος σε διάφορα συνέδρια, θα πάει στην Οξφόρδη που γίνεται ένα συνέδριο για τον αφοπλισμό. Εκεί στα περιθώρια των εργασιών του συνεδρίου θα επιδιώξει να γνωρίσει και θα συζητήσει για κάμποση ώρα με τον Ηλία Έρεμπουργκ. Υπάρχει ένα μικρό ημερολόγιο που έχει κρατήσει, ένα

συνταγολόγιο, γιατί τα κράταγε σε ό,τι χαρτιά έβρισκε μπροστά του, όπου αναφέρει “μισή ώρα με τον Ηλία Έρεμπουργκ”.

Θα πάει επίσης στη Μόσχα το 1962, στο παγκόσμιο συνέδριο της ειρήνης. Όσο διάστημα είναι εκεί, κάποια στιγμή θα επισκεφθεί το περίφημο στάδιο Λένιν, θα δει ότι υπάρχουν κάποιες εικόνες, αντίγραφα από το δισκοβόλο του Μύρωνος, από αθλητή του Παγκρατίου και άλλα, θα συγκινηθεί, και θα ζητήσει επίσης να πάει σε μία μαιευτική κλινική. Οι εντυπώσεις του, όπως τις έχει κρατήσει στο ημερολόγιό του, παρουσιάζουν μεν τα θετικά αλλά δεν τους χαρίζεται και σε κάποια πράγματα, συγκεκριμένα σημειώνει “Οι εκτρώσεις επιτρέπονται και γίνονται μάλιστα και δωρεάν. Έτυχα σε προεκλαμψία, διαστολή ταχεία, στους τοκετούς χωρίς γάντια, νάρκωσις με αιθέρα χωρίς επιστομή, θάλαμος προώρων δεν έχουν σύγχρονες θερμοκοιτίδες”. Εκτός από το κίνημα ειρήνης, μεγάλο είναι το ενδιαφέρον του για τους πολιτικούς κρατούμενους στην Ελλάδα, για τις συνθήκες που ζουν στις φυλακές και στην εξορία, και κάποια στιγμή στη Βουλή θα απευθύνει μια έκκληση στον υπουργό επί της δικαιοσύνης για μία πολύ χαρακτηριστική περίπτωση, μια γυναίκα που λεγόταν Ζυγούρη. Σας διαβάζω τί διάβασε στη Βουλή: “Είμαι μία μητέρα με βαριά χτυπήματα. Είχα πέντε αγόρια και μου έμεινε μόνο ένα και αυτό καταδικασμένο σε ισόβια. Τα τέσσερα μου τα εκτέλεσαν οι Γερμανοί. Το πρώτο μου, το Γιώργο, μου το κρέμασαν σε καλώδιο στην Τρίπολη και το αγκάλιασα κρεμασμένο μαζί με της κόρης μου τον άντρα. Μου απέμεινε το τελευταίο παιδί, ο Νικόλας, που είναι άρρωστος στις φυλακές Αλικαρνασσού. Είμαι άρρωστη από καρδιά, δε μπορώ να πάω τόσο μακριά να τον δω και θέλω να τον σφίξω στην αγκαλιά μου πριν πεθάνω, που είμαι γριά 75 χρονών. Γυρίζω στους δρόμους και δε μπορώ να βρω την πόρτα του σπιτιού μου να μπω και αν τη βρω να μπω, τί να βρω;”. Ο Λαμπράκης είναι άνθρωπος που δείχνει ότι δεν ξεχνά την καταγωγή του, από πού προέρχεται, θέλοντας πάντα να είναι δίπλα στον απλό άνθρωπο.

Ο πυκνός χρόνος για το Γρηγόρη Λαμπράκη ξεκινάει στα μέσα Απριλίου του 1963 και ολοκληρώνεται με τη δολοφονία του. Συμμετέχει όπως είδαμε στην πορεία ειρήνης που πραγματοποιείται στην Αγγλία. Είναι μία πορεία ειρήνης που είχε γίνει το 1963 από το Aldermaston, όπου υπήρχαν βάσεις με πυρηνικά, μέχρι το Λονδίνο. Αυτή η πορεία κράτησε τέσσερις μέρες. Εκεί λοιπόν στάλθηκε μία ελληνική αντιπροσωπεία από το Γρηγόρη Λαμπράκη, το Λεωνίδα Κύρκο, το Μανώλη Γλέζο και το δημοσιογράφο Σπύρο Λιναρδάτο. Συνάντησαν εκεί τη Μπέτυ Αμπατιέλου (ζούσε εκεί), και στη διάρκεια της τετραήμερης πορείας, προς το τέλος, είχαν ενωθεί και μερικοί Κύπριοι φοιτητές. Προσπαθεί να συναντήσει τη βασίλισσα Φρειδερίκη σε μία επίσκεψη που κάνει στην Αγγλία, και να την φέρει σε επαφή με τη Μπέτυ Αμπατιέλου, η οποία αγωνιζόταν για την απελευθέρωση του καταδικασμένου σε ισόβια άνδρα της Αντώνη Αμπατιέλου (παρασημοφορημένου από τους βασιλείς της Αγγλίας ως ναυτεργάτου στη διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου) και το κυριότερο, συμμετέχει στην πρώτη μαραθώνια πορεία από τον Τύμβο του Μαραθώνα που πραγματοποιείται στις 21 Απριλίου του 1963, που έχει εξαγγελθεί μάλλον για τις 21 Απριλίου του

1963, γιατί απαγορεύθηκε από την κυβέρνηση. Ο Γρηγόρης Λαμπράκης κατορθώνει να φθάσει σπάζοντας τον αστυνομικό κλοιό στον Τύμβο του Μαραθώνα.

Είναι γνωστή η φωτογραφία και σώζεται ένα κινηματογραφικό απόσπασμα, το μόνο, από αυτή την πρώτη μαραθώνια πορεία ειρήνης, τραβηγμένο από το Γιώργο Γέρου, πολιτικό μηχανικό, στέλεχος του κινήματος ειρήνης που κατάφερε να φτάσει, γιατί είχε ένα εξοχικό, στη Ραφήνα εκείνη την ημέρα της μαραθώνιας πορείας και να τραβήξει μερικά πλάνα τον Λαμπράκη με τους λίγους ανθρώπους που περπάτησαν μαζί του. Ο ίδιος δεν θυμόταν ότι υπήρχαν αυτά τα φιλμάκια. Είναι λήψεις σε απλό οχτάρι φιλμ.

Η πρώτη μαραθώνια πορεία ειρήνης στην οποία θα πάρει μέρος (και θα είναι ο μόνος ουσιαστικά με ελάχιστους συντρόφους μαζί που θα καταφέρει να περπατήσει) έχει οργανωθεί από το Σύνδεσμο Νέων Bertrand Russell για τον Πυρηνικό Αφοπλισμό. Είναι ένα κίνημα ειρήνης που έχουν φτιάξει οι νεολαίοι, πρόεδρός του είναι ο Μιχάλης Περιστεράκης και γραμματέας ο Νίκος ο Κιάος. Ο Λαμπράκης θα καταφέρει να περάσει και να φθάσει στον Τύμβο χάρη στη βουλευτική ασυλία.

Το Μάιο του 1963 ανεβαίνει στη Θεσσαλονίκη σε μία εκδήλωση του κινήματος της ειρήνης, και μιλάει στη συγκέντρωση που πραγματοποιείται σε κλειστό χώρο, στα γραφεία του δημοκρατικού συνδικαλιστικού κινήματος, αφού η αστυνομία έχει απειλήσει όλα τα θέατρα να αρνηθούν να παραχωρήσουν την αίθουσά τους. Σε αυτήν την ομιλία του, θα αναφερθεί κυρίως στη μαρτυρία μιας κοπέλας από τη Χιροσίμα που είχε ακούσει σε ένα συνέδριο, δε θυμάμαι τώρα αν ήταν στην Οξφόρδη ή στη Μόσχα. Και θα μεταφέρει αυτή τη μαρτυρία κλείνοντας με τα λόγια της κοπέλας. Αυτή η κοπέλα ήταν σε μια ομάδα νέων παιδιών, 12 χρονών όταν έπεσε η βόμβα στη Χιροσίμα και δούλεψε σε ένα εργοστάσιο, στο οποίο ήταν υποχρεωμένα να δουλεύουν. Ήταν 350 παιδιά. Πέθαναν αμέσως περίπου τα 300 και όταν ήταν αυτή στο συνέδριο, ζούσαν ακόμη 14 και ήξερε ότι θα πεθάνει. Και είπε θέλω να φωνάξω στους πολίτες όλου του κόσμου “Ειρήνη αδέλφια μου”. Με αυτές τις λέξεις έκλεισε ο Λαμπράκης, κατέβηκε μετά κάτω και βγήκε από την πόρτα στο οδόστρωμα της Βενιζέλου και Ερμού φωνάζοντας προς τους αστυνομικούς διευθυντές που ήταν παρόντες να συμμαζέψουν τους παρακρατικούς που βρίζανε συνέχεια από κάτω. Έρχεται το τρίκυκλο με τους πασίγνωστους πια Κοτζαμάνη και Εμμανουηλίδη (όλοι άνθρωποι του Γιοσμά που ήταν δις καταδικασμένοι σε ισόβια, δοσίλογος, άνθρωποι που λειτουργούσαν στενά με το παρακράτος). Ο Εμμανουηλίδης τον χτυπάει στο κεφάλι με ένα λοστό και έτσι οδηγείται στο νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ, όπου χαροπαλεύει επί έξι μέρες μέχρι να πεθάνει. Ο Εμμανουηλίδης είχε ένα βαρύτατο ποινικό μητρώο, παρόλα αυτά τον είχαν πάρει για φρουρά λίγες μέρες πριν που είχε ανέβει ο Παύλος με τη Φρειδερίκη και τον ντε Γκωλ, είχε καταδικαστεί για ασέλγεια και βιασμό αηλίκου, αλλά ως φαίνεται αυτό μέτρησε συν στο βιογραφικό του και τον διόρισαν υπεύθυνο σε παιδικές κατασκηνώσεις. Αυτό ήταν το ποιόν των ανθρώπων που συνεργάστηκαν βέβαια με το Μήτσο,

επιθεωρητή χωροφυλακής της Βορείου Ελλάδος, τον Καμουτσή, τον Καπελώνη και όλους αυτούς.

Στην ίδια εκδήλωση τραυματίζεται βαριά και ένας δεύτερος βουλευτής της ΕΔΑ, ο Γιώργος Τσαρουχάς, ο οποίος δεν πεθαίνει εκείνη τη μέρα και δολοφονείται το '68, στη διάρκεια της δικτατορίας. Η Θεσσαλονίκη την εποχή εκείνη ήταν ακόμα πολύ βαριά φορτισμένη από τους νεκρούς καπνεργάτες του Μάη του '36, από τη δολοφονία του Ζέβγου, από τη δολοφονία του Πολκ, την εκτέλεση του Νικηφορίδη. Ο Μάης γενικά στη Θεσσαλονίκη, ήταν πολύ σκληρός μήνας.

Το χειρόγραφο της τελευταίας του ομιλίας έχει διασωθεί και υπάρχει, και όλο το θέμα της δολοφονίας του Λαμπράκη έχει αποτυπωθεί στην πολύ γνωστή ταινία “Ζ” από τον Κώστα Γαβρά, η οποία βέβαια προβλήθηκε στην Ελλάδα μόνο μετά το 1974 όπως είναι φυσικό.

Η δολοφονία του Λαμπράκη προκαλεί πανελλήνια και παγκόσμια συγκίνηση, αλλά ειδικά στην Αθήνα η κηδεία, η οποία πραγματοποιείται έξι μέρες μετά, είναι η μεγαλύτερη συγκέντρωση από τη μέρα της απελευθέρωσης και λειτουργεί καταλυτικά για την αλλαγή του πολιτικού κλίματος. Ένα μήνα αργότερα, ιδρύεται η Δημοκρατική Κίνηση Νέων “Γρηγόρης Λαμπράκης” με πρωτοβουλία του Μίκη Θεοδωράκη, η οποία μετά από ένα χρόνο συγχωνεύεται με τη Νεολαία της ΕΔΑ δημιουργώντας τη Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη και από τότε μέχρι σήμερα το όνομά του παραμένει συνδεδεμένο με τον αγώνα για την ειρήνη και για τη δημοκρατία.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΣΤΟΡΑΚΟΥ

Αναπληρωτή Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΛΑΜΠΡΑΚΗ “ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΛΙΝΙΚΗ ΕΝΔΟΚΡΙΝΟΛΟΓΙΑ”

Ο λόγος που αναλάβαμε την πρωτοβουλία της διοργάνωσης αυτής της εκδήλωσης, ήταν για να δείξουμε πώς ένας άνθρωπος σαν το Γρηγόρη Λαμπράκη, με τόσα προτερήματα προικισμένος, ασκώντας τη Μαιευτική και Γυναικολογία, τελικά οδηγήθηκε να αγαπήσει και να αναπτύξει την Ενδοκρινολογία, μία ειδικότητα η οποία δεν υπήρχε εκείνη τη στιγμή στην Ελλάδα. Και θα δανειστώ τη φράση από το “Μενέξενο” του Πλάτωνα “Πάσα επιστήμη χωριζόμενη δικαιοσύνης και της άλλης αρετής πανουργία, ου σοφία φαίνεται”. Ήδη έγινε φανερό από τους προηγούμενους ομιλητές ότι σε αυτόν τον άνθρωπο υπήρχε και αρετή και δικαιοσύνη και τώρα θα προσπαθήσουμε να δείξουμε σε ποιο βαθμό υπήρχε επιστήμη.

Δε μπορώ παρά να χρωστάω χάρη προς το σεβαστό κύριο Πρύτανη, όταν μίλησε για την έννοια του διαλόγου στην εισήγησή του, γιατί στην πραγματικότητα η Ενδοκρινολογία είναι το κατεξοχήν μέρος της ιατρικής επιστήμης που εισήγαγε την έννοια του διαλόγου στη φυσιολογία του ανθρώπινου σώματος, όπου μία ορμόνη εκκρίνεται από ένα όργανο, πηγαίνει σε ένα δεύτερο όργανο, ασκεί μέσω του υποδοχέα της μία δράση, ενώ το δεύτερο όργανο απαντάει με μία άλλη ορμονική δράση πάνω στο πρώτο όργανο. Ίσως ο Γρηγόρης Λαμπράκης, όντας άνθρωπος του διαλόγου, να οδηγήθηκε μέσα από αυτή την αναλυτική σκέψη προς την Ενδοκρινολογία.

Ο Γρηγόρης Λαμπράκης εισέρχεται το Σεπτέμβριο του 1933 στην Ιατρική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου μας, κατόπιν εξετάσεων, “μεταξύ των πρώτων αριστευσάντων”, όπως ο ίδιος σημειώνει στα ημερολόγιά του τα οποία κρατάει ανελλιπώς. Σημειώνει ότι αρίστευσε στα περισσότερα των μαθημάτων, ενώ επετύγχανε τούτο για όλα τα μαθήματα στο τέλος κάθε έτους, πράγμα πολύ δύσκολο για την αυστηρότητα των εξεταστών εκείνης της εποχής. Στις 30 Μαΐου του 1939, παίρνει το πτυχίο της Ιατρικής.

Τον Αύγουστο του 1945, στις δύσκολες εκείνες πολιτικές στιγμές για τη χώρα μας, ξεκινάει την ειδικότητά του και στη συνέχεια, αναλαμβάνει βοηθός Μαιευτικής και Γυναικολογίας στο μαιευτήριο “Μαρίκα Ηλιάδη”. Εκεί, υπηρετεί αλληλοδιαδόχως κάτω από τρεις διευθυντές, το Νικόλαο Λούρο, μεγάλο πρωτεργάτη της προόδου της Μαιευτικής και Γυναικολογίας στη χώρα μας, το Δημήτρη Αντωνόπουλο, εξίσου σημαντική προσωπικότητα, και τον Κωνσταντίνο Λογοθετόπουλο που ήταν ένας εξαιρετος επιστήμονας με παράλληλη συγκεκριμένη συμμετοχή στην πολιτική ζωή του τόπου εκείνη τη στιγμή. Όντας

ειδικεύομενος, αλλά και ως βοηθός, δημοσιεύει αρκετές εργασίες, ενώ και η διδακτορική του διατριβή ξεκίνησε κατά τη διάρκεια της ειδικεύσεώς του.

Η διδακτορική του διατριβή τιτλοφορείτο “ΒΙΟΧΗΜΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΑΙΜΑΤΙ ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΤΟΥ ΑΣΒΕΣΤΙΟΥ, ΚΑΛΙΟΥ ΚΑΙ ΣΑΚΧΑΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΔΡΑΝΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΩΔΙΝΑΣ ΤΗΣ ΕΓΚΥΜΟΝΟΣ ΜΗΤΡΑΣ”. Στην προμετωπίδα της προβάλλει ένα ρητό του Αριστοτέλη (“Δεῖ τοῖς μὲν εὐρημένοις ἰκανῶς χρῆσθαι, τὰ δὲ παραλελειμμένα πειρᾶσθαι ζητεῖν”) υποδεικνύοντας τη γνώση του περί την αρχαία Ελληνική γραμματεία. Την επιβλέπει και την υπογράφει ο Καθηγητής Νικόλαος Λούρος. Γράφει σε ιδιόγραφο σημείωμα του Γρηγόρη Λαμπράκη προς τον Πάνο Παναγιώτου (ο οποίος συνυπηρετούσε ως βοηθός στο “Μαρίκα Ηλιάδη” και μετέπειτα διετέλεσε Καθηγητής Μαιευτικής και Γυναικολογίας του Πανεπιστημίου μας στο νοσοκομείο “Αλεξάνδρα”), “Αγαπητέ μου Πάνο, σε ευχαριστώ για τα καλά σου λόγια που είχες την καλοσύνη να μου γράψεις σχετικά με το βιβλίο μου. Με τη σειρά μου όμως, και εγώ σε ευχαριστώ και πάλι για το θέμα της διδακτορικής μου διατριβής η οποία υπήρξε η αφορμή να επιδοθώ στην Ενδοκρινολογία”. Και πράγματι ο Πάνος Παναγιώτου ήταν αυτός ο οποίος του είχε προτείνει το θέμα της διατριβής του.

Στη συνέχεια, διορίζεται αλληλοδιαδόχως, επιμελητής στο “Τζάνειο” Νοσοκομείο του Πειραιά, στο Δημόσιο Μαιευτήριο (Νοέμβριος 1947). Εκεί αρχίζει μία περιεργή ιστορία αγάπης, έρωτα ίσως, ανάμεσα στο Γρηγόρη Λαμπράκη και την άγνωστη τότε καθ’ ημάς Ενδοκρινολογία. Διευθυντής του ο καθηγητής Γεώργιος Μαρουδής, όχι ιδιαίτερα γνωστός στους νεότερους γιατρούς, αν και υπήρξε σημαντική προσωπικότητα στη Γυναικολογία και Μαιευτική. Ο Γεώργιος Μαρουδής έτρεφε ιδιαίτερη αγάπη στην πειραματική προσέγγιση της έρευνας των ορμονών και της ενδοκρινολογίας, με εργασίες του δημοσιευμένες σε γερμανικά περιοδικά, πράγμα σπάνιο για την εποχή. Τότε ο Γρηγόρης Λαμπράκης δημοσιεύει με συναδέλφους του εργασίες πάνω στο διαβήτη της κύησης, βιοχημικές έρευνες επί των ποσοστών μεταβολών της χοληστερίνης κατά την κύηση, τον τοκετό και τη λοχεία, ενώ στη διάρκεια της επιμελητείας του στο συγκεκριμένο νοσοκομείο, εκπονεί και τη διατριβή του επί υφηγεσία στη Γυναικολογική Ενδοκρινολογία. Σε αυτή μελετώνται πολλά διαφορετικά είδη ζώων, όπως ποντίκια, γάτες και κουνέλια. Ο τίτλος της είναι “ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΥΗΣΙΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΟΙΣΤΡΟΓΟΝΩΝ ΟΡΜΟΝΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΘΗΛΕΩΝ ΕΜΒΡΥΩΝ ΖΩΩΝ”. Είναι ενδιαφέρον ότι ως προμετωπίδα εδώ χρησιμοποιεί μία ρήση ενός γάλλου ερευνητή, του Marcel Eugène Émile Gley, 1857-1930, (“Το μέγα μυστήριο της ζωής είναι το πρόβλημα της αναπτύξεως. Και πράγματι το μυστήριο της αναπτύξεως είναι το μυστήριο της ζωής”), γάλλου φυσιολόγου και ενδοκρινολόγου, που το 1891 πρώτος ανακαλύπτει τη σημασία των παραθυροειδών αδένων, σημειώνοντας ότι όταν καταστραφούν, οι ασθενείς εκδηλώνουν τετανία (σημειωτέον ότι για κάποια περίοδο οι παραθυροειδείς αδένες

ονομαζόντουσαν αδένες του Gley). Συνεπώς, ο Γρηγόρης Λαμπράκης ήταν ενήμερος της σύγχρονης του ξένης βιβλιογραφίας και τούτο γιατί γνώριζε τη γερμανική και την αγγλική και επεδίωκε επιμόνως να ενημερώνεται στα θέματα της επιστήμης του.

Στη διδακτορική του διατριβή, δεδομένου ότι ασχολείται με τη δράση των οιστρογόνων πάνω στο γεννητικό σύστημα των θηλέων ζώων, αναπόφευκτα αναφέρεται στις εργασίες του άλλου διάσημου τέκνου της Ελληνικής Ιατρικής, του Γεωργίου Παπανικολάου, ο οποίος μεγαλουργεί την εποχή εκείνη στη Νέα Υόρκη.

Το 1950, ο Γρηγόρης Λαμπράκης ορκίζεται υφηγητής και εργάζεται στο ιατρείο-κλινική του συνεχίζοντας ταυτόχρονα την έρευνά του στο εργαστήριο του Ευαγγελισμού και του Ελληνικού Ινστιτούτου Παστέρ. Στο πλαίσιο του δικού του ιατρείου, ασκούσε ένα έντονο κοινωνικό έργο. Υπάρχουν ακόμη ασθενείς που γνώριζαν εκείνη την εποχή το Γρηγόρη Λαμπράκη και μπορούν να μαρτυρήσουν για τον τρόπο και την αρετή με την οποία ασκούσε το επιστημονικό του έργο.

Εξάλλου, βρήκαμε το σύνολο των δημοσιεύσεών του. Είναι 33, σταματούν το 1959 και, προφανώς, μια μακρά ερευνητική σταδιοδρομία, η οποία ξεκίνησε περίπου 20 χρόνια πριν, δίνει τη σκυτάλη στην πολιτική του σταδιοδρομία, η οποία δυστυχώς ήταν βραχεία. Παραταύτα, τα 20 χρόνια της άσκησης του ερευνητικού επιστημονικού του έργου δεν άφησαν λίγα ίχνη. Ίσως εμείς δε σκύψαμε τόσο ώστε να τα αναγνωρίσουμε. Πρέπει να τονισθεί ότι ο Γρηγόρης Λαμπράκης ήταν υφηγητής σε ηλικία 38 ετών στο Πανεπιστήμιό μας.

Το 1954, ο Γρηγόρης Λαμπράκης εκδίδει τον πρώτο τόμο της “Γενικής Ενδοκρινολογίας” του. Είναι ενδιαφέρον ότι δεν εκδίδει Γυναικολογική Ενδοκρινολογία, αν και η διατριβή του ήταν στη γυναικολογική ενδοκρινολογία. Τα έξοδα έκδοσης καλύφθηκαν από τον ίδιο και ο μεν πρώτος τόμος κόστισε περί τα 180 εκατομμύρια δραχμές, όπως αναφέρει ο ίδιος-αυτά ήταν τα μέτρα της εποχής-ο δε δεύτερος υπερέβη τα 220 εκατομμύρια, διότι προβλέπονταν σαράντα περίπου τυπογραφικά όπως αναφέρει-υποθέτω δεκαεξασέλιδα-και περιελάμβανε πιο πολλές εικόνες και μάλιστα έγχρωμες. Ο Γρηγόρης Λαμπράκης, σε επιστολή του με ημερομηνία 28/3 του 1954, αναφέρει ακόμη ότι τον Οκτώβριο θα είναι έτοιμος ο δεύτερος τόμος.

Στη “Γενική Ενδοκρινολογία”, πραγματεύεται την υπόφυση, τον υποθάλαμο και το θυρεοειδή. Το αφιερώνει στον αγαπημένο του δάσκαλο Γιάννη Κατσαρά, στο εργαστήριο του οποίου δούλεψε στον Ευαγγελισμό, καθώς και στο σεβαστό του δάσκαλο Γεώργιο Ιακείμογλου, ο οποίος επίσης εργαζόταν στον Ευαγγελισμό, αλλά και στον προσφιλή του αδελφό Θεόδωρο, ιατρό χειρουργό, “ελάχιστο δείγμα της προς αυτόν αγάπης του” όπως αναφέρει, ο οποίος άλλωστε αποτελούσε και πρότυπό του.

Στο πρόλογο του βιβλίου, ένας τρίτος παρατηρητής ο Καθηγητής Γεώργιος Ιακείμογλου, αναφέρει με σαφήνεια ότι “ο υφηγητής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γρηγόρης Λαμπράκης ασχολείται από ετών με *πειραματικές μελέτες αφορούσας την ενδοκρινολογίαν*”. Πρέπει να τονίσουμε ότι το 1951 είμαστε ακόμη πολύ μακριά από την ίδρυση στην Ελλάδα οποιουδήποτε ίχνους επιστημονικού χώρου με αναφορά στην ενδοκρινολογία. Υπήρχαν παθολόγοι που είχαν εκπαιδευτεί στην Ενδοκρινολογία στο εξωτερικό, αλλά η Ελληνική Ενδοκρινολογική Εταιρεία ιδρύεται το 1965. Η Α΄ Κρατική Ενδοκρινολογική Κλινική, αυτή του Ιπποκρατείου Νοσοκομείου Αθηνών με Διευθύντρια την Ελένη Θωμοπούλου, ιδρύεται το 1960, ενώ η ειδικότητα ορίζεται ως τέτοια το 1964, δηλαδή 13 χρόνια μετά την έκδοση του πονήματος του Γρηγόρη Λαμπράκη. Στον πρόλόγο του, ο συγγραφέας τονίζει την ενδοκρινολογική πλευρά της γυναικολογίας και προσθέτει: “αντιλήφθημεν ότι η συγγραφή του τομέως τούτου της ενδοκρινολογίας θα ήτο ελλιπής, διότι δε θα περιελάμβανε τη φυσιολογία και παθολογίαν των άλλων ενδοκρινών αδένων”, τονίζοντας μία σημαντική πληροφορία την οποία αρχίζουμε και ψηλαφάμε τα τελευταία 30 χρόνια, και συμπληρώνει “μεθ’ ων αι ωσθήκαι διατελούν εν αλληλεπιδράσει”. Σήμερα γνωρίζουμε ότι όλοι οι αδένες επικοινωνούν μεταξύ τους. Και συνεχίζει ότι “η ενδοκρινολογία ως είναι γνωστόν διδάσκεται από πολλών ήδη ετών ως ιδιαίτερο μάθημα εις τα Πανεπιστήμια της Ευρώπης, Αμερικής, Ρωσίας, Κίνας, Ινδιών, Ιαπωνίας και άλλων πλην των της Ελλάδος”. Δε γνωρίζουμε από πού είλκε αυτή την πληροφορία, τονίζει όμως με έντονη γραφή των γραμμάτων ότι: “η έλλειψις δε παρ’ ημίν ειδικού συγγράμματος Ενδοκρινολογίας εις την Ελληνικήν γλώσσαν, απετέλει αισθητόν κενόν εν τη Ελληνική Βιβλιογραφία”.

Μόλις 20 χρόνια μετά από την έκδοση του συγγράμματος του Γρηγόρη Λαμπράκη, εμφανίζεται το επόμενο σύγγραμμα Ενδοκρινολογίας, αυτό του Καθηγητή Μενελάου Μπατρίνου. Συνεπώς, δεν είναι μόνο το πανελλήνιο ρεκόρ του Γρηγόρη Λαμπράκη στο τριπλούν που κράτησε 20 χρόνια, είναι και η έκδοση βιβλίου στην Ενδοκρινολογία στην Ελληνική γλώσσα που παρέμενε μοναδική επί 20 χρόνια.

Αναδιφώντας το σύγγραμμα, αντιλαμβάνομαι ότι ως πρότυπο και αναφορά για τη συγγραφή του λαμβάνει κάποια μεγάλα διεθνή συγγράμματα. Δε λείπει από εκεί, παραδείγματος χάριν, το σύγγραμμα του μεγάλου Νομπελίστα Albright, δασκάλου μιας εκ των ιδρυτών της Ελληνικής Ενδοκρινολογικής Εταιρείας, της κυρίας Ελένης Θωμοπούλου. Στον πίνακα των περιεχομένων υπάρχει ο υποθάλαμος, στον οποίο δίνει πολύ μεγάλη σημασία. Αναφέρει στον πρόλόγο του ο συγγραφέας ακόμη ότι “στο παρόν σύγγραμμα περιελήφθησαν με ιδιαίτεραν ευχαρίστηση και ικανοποίηση και αρκετές επιστημονικές εργασίες Ελλήνων Ιατρών, τούτο δε διότι θεωρήσαμε ως επιστημονικό και εθνικό χρέος την αξιοποίηση της συμβολής τούτων εις το νέον αυτό κλάδο της ιατρικής επιστήμης”.

Στη Μεγαλακρία, παραδείγματος χάριν, αναφέρει δύο περιπτώσεις ασθενών Ελλήνων ιατρών· η μεν μία του νευροχειρουργού Γρυπוניσιώτη από τον Ευαγγελισμό, η δε άλλη είναι περίπτωση του ίδιου του συγγραφέως, πράγμα που συναντάται συχνά στο σύγγραμμα. Δηλαδή, ο γυναικολόγος Γρηγόρης Λαμπράκης παρουσιάζει δικές του περιπτώσεις αμιγούς ενδοκρινολογικού ενδιαφέροντος που έχουν να κάνουν ακόμη και με άνδρες ασθενείς του. Εύκολα συμπεραίνει κανείς ότι ο Γρηγόρης Λαμπράκης ασκούσε και την Ενδοκρινολογία.

Στο λήμμα υποφυσιογενής νανισμός, παρουσιάζεται από τη μία πλευρά μία περίπτωση του καθηγητή του Γρηγόρη Λαμπράκη Μαρουδή, μαιευτήρα γυναικολόγου που ασχολείται με νανισμό σε μικρό κοριτσάκι, ενώ από την άλλη πλευρά ένα αντίστοιχο περιστατικό όπως αντλείται από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Στο κεφάλαιο του υποθυρεοειδισμού, παραθέτει πάλι μία δική του περίπτωση πριν και μετά την υποκατάσταση με θυρεοειδική ορμόνη. Συνεπώς, ο Γρηγόρης Λαμπράκης χορηγούσε θυρεοειδικές ορμόνες και θεράπευε τον υποθυρεοειδισμό. Επίσης, παραθέτει άλλες δύο δικές του περιπτώσεις, η μία με διόγκωση του θυρεοειδούς, δηλαδή μία απλή βρογχοκήλη, και η άλλη με μεγάλη, έντονη, ενδημική βρογχοκήλη. Μερικά χρόνια αργότερα, ο πρωτεργάτης της θυρεοειδολογίας στην Ελλάδα, Καθηγητής Δημήτρης Κούτρας αντιμετωπίζει συνολικά το πρόβλημα της ιωδοπενίας στην Ελλάδα καταπολεμώντας αποτελεσματικά την ενδημική βρογχοκήλη. Σε μία άλλη δική του περίπτωση, ο Γρηγόρης Λαμπράκης αναφέρει στη λεζάντα της εικονογράφησης “παιδίον ηλικίας 16 ετών με μεσογειακή αναιμία και νεανικό υποθυρεοειδισμόν, ύψος σώματος 1.56, βάρος 58 χιλιογράμματα, βασική ανταλλαγή μείον 20% στο βασικό μεταβολισμό. Δεξιά το αυτόν παιδίον μετά δίμηνον θεραπεία δια θυροξίνης, βάρος σώματος 55 χιλιογράμματα (είχε χάσει 3 κιλά), βασική ανταλλαγή μείον 5%”. Ακόμη μία περίπτωση αμιγώς ενδοκρινικού νοσήματος που θεραπεύτηκε από το Γρηγόρη Λαμπράκη. Και αυτή η αναφορά δε βρίσκεται εύκολα στα ξενόγλωσσα συγγράμματα της εποχής, διότι οι περιπτώσεις βλαβών ενδοκρινών αδένων από τη μεσογειακή αναιμία συναντώνται σε χώρες όπως η δική μας, στην οποία υπήρχαν τέτοια περιστατικά. Επιπλέον, ο Γρηγόρης Λαμπράκης ως συγγραφέας ενός ενδοκρινικού συγγράμματος στο τέλος κάθε κεφαλαίου για έναν αδένα αφιερώνει ειδικό ξεχωριστό κεφάλαιο όπως αυτό για τη “σχέση του θυρεοειδούς προς τους άλλους ενδοκρινείς αδένες” δίνοντας πολύ μεγάλη σημασία στην ενδοεπικοινωνία και το διάλογο που υπάρχει ανάμεσα στους ενδοκρινικούς άξονες.

Ενδιαφέρουσα είναι μία έγχρωμη φωτογραφία που δανείζεται από ένα γερμανικό περιοδικό το 1952, δίνοντας τη δέουσα σημασία στις ορμόνες ωκυτοκίνη και προγεστερόνη και το ρόλο τους στην έναρξη του τοκετού. Αναφέρει μάλιστα σαφώς ότι η ωκυτοκίνη ανταγωνίζεται την προγεστερόνη. Αυτό που γνωρίζουμε σήμερα είναι ότι πρέπει να αντικατασταθεί η προγεστερόνη στους υποδοχείς της από τις τεράστιες ποσότητες κορτιζόλης που υπάρχουν στον οργανισμό της

γυναίκας κατά το 3^ο τρίμηνο της κύησης για να εκλυθεί ο τοκετός. Τώρα γνωρίζουμε το φυσιοπαθολογικό μηχανισμό, όμως η αναφερόμενη παρατήρηση για την πιθανή αλληλεπίδραση των δύο αναφερόμενων ορμονών είναι ενδιαφέροντα.

Ολοκληρώνοντας αυτή την παρουσίαση για αυτό το σημαντικό και πυκνό επιστημονικό έργο, πρέπει να αναφερθούμε και στην “Κλινική Ενδοκρινολογία” το δεύτερο τόμο που εκδόθηκε από το Γρηγόρη Λαμπράκη δύο χρόνια αργότερα από τον πρώτο. Σε αυτό τον τόμο αναφέρεται στο θύμο αδένα, τους παραθυρεοειδείς αδένες, το πάγκρεας και τα επινεφρίδια. Από το συνολικό δίτομο έργο λείπει η αναφορά στους όρχεις και τις ωθήκες που είναι το βασικό αντικείμενο ενασχόλησης του συγγραφέα, δηλαδή η αναπαραγωγική ενδοκρινολογία. Κατά πληροφορίες μας, ο Γρηγόρης Λαμπράκης ετοιμάζε και τρίτο τόμο που θα περιελάμβανε τα εν λόγω επιστημονικά αντικείμενα. Η δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη σταμάτησε μαζί με την πολιτική δράση του ανδρός και την επιστημονική του.

Στην Κλινική Ενδοκρινολογία, αν και καλύπτει την κλινική πλευρά των νόσων, δεν παραλείπει να αναφέρεται και στην παθοφυσιολογία των νοσημάτων περιγράφοντας και πειραματικές μελέτες. Αναφέρει παραδείγματος χάριν, συμπεριλαμβάνοντας το αντίστοιχο πειραματικό γράφημα, ότι μετά από επανειλημμένες ενέσεις παραθορμόνης σε σκύλους αυξάνεται το ασβέστιο. Στον υποπαραθυρεοειδισμό σημειώνει το κλινικό σημείο Trousseau, το και επονομαζόμενο “σημείο χειρός μαιευτήρος”, και άλλες κλινικές εικόνες τετανίας, ενώ τον ενδιαφέρει και η οστεοπόρωση. Και μάλιστα όχι μόνον η συχνά απαντώμενη μετεμμηνοπαυσιακή οστεοπόρωση. Σε επαναλαμβανόμενα διαγράμματα, αναφέρεται σε επί εξαήμερο μετρήσεις ασβεστίου, φωσφόρου, φωσφατάσης και άλλων ουσιών σε άνδρα με οστεοπόρωση, που αποτελεί μία παθολογική οντότητα η οποία άρχισε μόνο τελευταία να απασχολεί την επιστημονική κοινότητα. Παραθέτει μάλιστα και ιστολογικό οστικό παρασκεύασμα οστεοπορώσεως. Βεβαίως, και εδώ, παραθέτει δική του περίπτωση με παραμορφωτικές αλλοιώσεις του σκελετού γυναίκας με μετακλιμακτηριακή οστική ατροφία, χρονολογημένη το 1955, όταν έχει ήδη αρχίσει την πολιτική του σταδιοδρομία, ενώ παράλληλα ασχολείται ενεργά ακόμα με την έρευνα. Παραθέτει ακόμη περίπτωση οστεομαλακίας ασθενούς του ανδρός ηλικίας 28 ετών, με μεγάλη παραμόρφωση του σκελετού.

Και στο βιβλίο του δεν παραλείπει να τονίσει με σαφήνεια ότι οι παθήσεις του παγκρέατος και δη ο σακχαρώδης διαβήτης είναι κομμάτι, όπως είναι διεθνώς παραδεκτό, της Ενδοκρινολογίας. Αναφέρεται στις κληρονομικές αιτίες του, στις επιπλοκές του, αλλά ακόμη και στον τρόπο που θα διαχειριζόταν κανείς την εποχή εκείνη θεραπευτικά το διαβητικό κώμα. Δίνει μεγάλη σημασία στη σχέση σακχαρώδη διαβήτη και γεννητικού συστήματος. Αναφέραμε ήδη ότι έχει

δημοσιεύσει για το διαβήτη κύησης, ενώ με θετική έκπληξη είδαμε ότι συμπεριλαμβάνει ειδικό κεφάλαιο για την πειραματική πρόκληση σακχαρώδη διαβήτη στον τόμο της “Κλινικής Ενδοκρινολογίας”. Γιατί ένας επιστήμονας που θέλει να γράψει “Κλινική Ενδοκρινολογία”, να δώσει δηλαδή συνταγές για την καθημερινή ενασχόληση με τη διάγνωση και θεραπεία μιας νόσου, αναφέρεται στην πειραματική πρόκληση σακχαρώδη διαβήτη; Προφανώς γιατί έχει αντιληφθεί κάτι που ακόμα προσπαθούμε να εντάξουμε στην εκπαίδευση όλων των γιατρών στην Ελλάδα μέσω των ειδικών ακαδημαϊκών μεταπτυχιακών προγραμμάτων, δηλαδή ότι δε μπορεί να είναι κανείς καλός κλινικός γιατρός, εάν δεν έχει ο ίδιος εκπαιδευθεί και ασχοληθεί ενδελεχώς με την έρευνα.

Σε άλλη σχηματική αναπαράσταση, παρουσιάζει το χρονισμό της επίδρασης της ACTH επί των επινεφριδίων αναπαριστώντας τις επακόλουθες ποσοτικές μεταβολές της χοληστερίνης του φλοιού του επινεφριδίου μετά την ένεση της ACTH (φλοιοτρόπος ορμόνη). Και τούτο γιατί τα επινεφρίδια βγάζουν την απαραίτητη για τη ζωή ορμόνη κορτιζόλη, η οποία για να δημιουργηθεί χρειάζεται χοληστερίνη. Συνεπώς, η σταδιακή χρονική μείωση της χοληστερίνης μετά την προσθήκη ACTH αντικατοπτρίζει το σχηματισμό κορτιζόλης.

Στο κεφάλαιο των επινεφριδίων, παρουσιάζει ακόμη μία ενδιαφέρουσα δική του περίπτωση κυήσεως επί νόσου ADDISON. Μας λέει ότι την θεράπευε κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και μετά την εγκυμοσύνη η ασθενής πήγε εξαιρετικά. Στα τελευταία 15 χρόνια που βρισκόμαστε στο Αρεταίειο, είχαμε μία τέτοια περίπτωση, που πήγε πολύ καλά. Αλλά βεβαίως σχεδόν 50 χρόνια αργότερα. Ακόμη, δίνει σημασία στη νεύρωση του επινεφριδίου και βεβαίως πάλι στις ορμονικές σχέσεις μεταξύ των επινεφριδίων και άλλων ενδοκρινών αδένων, με πληθώρα βιβλιογραφιών.

Ολοκληρώνοντας νομίζω ότι είναι σαφές πως ο υφηγητής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου μας Γρηγόρης Λαμπράκης συνέβαλε καίρια στην ανάπτυξη της Ενδοκρινολογίας στην Ελλάδα ως κύριας ειδικότητας. Η επιστημονική του δραστηριότητα, τουλάχιστον στη δική μου κρίση, επιβεβαιώνει και στη χώρα μας ότι η Ενδοκρινολογία έχει αμφίδρομη σχέση με τα γνωστικά αντικείμενα διαφόρων άλλων ειδικοτήτων και όχι μόνο την εσωτερική παθολογία. Θα αποτολμούσα σε αυτήν και εξ αυτής της παρουσίας ορμώμενος να αναφέρω τις τρεις τουλάχιστον από τις καίριες ειδικότητες με τις οποίες με σαφήνεια γνωρίζουμε πια ότι έχει ευθείες αμφίδρομες σχέσεις η Ενδοκρινολογία, δηλαδή την Εσωτερική Παθολογία, τη Μαιευτική-Γυναικολογία και την Παιδιατρική. Βεβαίως υπάρχουν και άλλες ειδικότητες με τις οποίες συνεργαζόμαστε διαρκώς (π.χ. Γενική Χειρουργική, Νευρολογία, Ψυχιατρική, Ρευματολογία, Ανοσολογία κ.ά.)

Τελειώνοντας, αναρωτιέμαι μετά από όλα όσα αναφέρθηκαν μήπως θα έπρεπε κάποια στιγμή η Ελληνική Ενδοκρινολογική Εταιρεία να εντάξει το Γρηγόρη

Λαμπράκη στις τάξεις των ιδρυτικών προσωπικοτήτων της, αν και αυτό αποτελεί εσωτερικό θέμα της Ελληνικής Ενδοκρινολογίας Εταιρείας.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Μόνο δύο λόγια για να ευχαριστήσω τους ανθρώπους οι οποίοι βοήθησαν στο να γίνει αυτή η ημερίδα. Ο οφθαλμίατρος κύριος Κώστας Μουχτούρης είναι αυτός που πυροδότησε, χαρίζοντάς μου αυτούς τους δύο τόμους του έργου του Γρηγόρη Λαμπράκη, τη σκέψη για αυτή την ημερίδα. Ο Καθηγητής κύριος Φώτης Παυλάτος, με την εφηβική ενεργητικότητά του, μας ενεργοποίησε ως προς τον τρόπο που σχεδιάστηκε αυτή η εκδήλωση. Ο ιστορικός συγγραφέας κύριος Βασίλης Κρεμμυδάς μας συμβούλευσε για την οργάνωσή της και φυσικά η αγαπημένη φίλη ενδοκρινολόγος κυρία Ευαγγελίνα Βασιλάτου μας έδωσε το ιδιόγραφο σημείωμα του Γρηγόρη Λαμπράκη με αναφορά στην έκδοση του δεύτερου τόμου του έργου του.

Σας ευχαριστώ πολύ.